

Tanker om forsoning

I anledning fremføring av forestillingen Snømrøkt i Selbu kirke, delvis basert på Per Hanssons bok Og tok de enn vårt liv om Peder Morset og hans familie under andre verdenskrig. Regissert av Elisabeth Matheson.

Året 2009 var FN`s internasjonale år for forsoning. En forutsetning for å få varig fred og utvikling, er at alle land som har vært i krig og konflikt, bør gjennomgå en forsoningsprosess heter det i en resolusjon fra FN`s Generalforsamling.

Hvorfor forsoning?

Det er grunnleggende for mennesket å leve i relasjon. I relasjon til seg selv, til sin neste og alt det skapte. Mennesket blir til i møte med sin neste. Den danske teologen, filosofen og etikeren Knud Løgstrup (1905 – 1981) sier at det er en livsbetingelse for mennesket å leve i avhengighet; «Vi bærer hverandres liv mellom hendene», er et utsagn han har formulert. I et øyeblikk nå er det jeg som holder deres liv i mellom mine hender. For ord skaper liv, og de fratar liv. Det er mitt ansvar å ha en bevissthet om hvordan og på hvilken måte deres liv er overgitt meg i dette øyeblikk som foredragsholder som skaper og former gjennom ord.

Livet er en gave. Du er gitt av «En Annen». Dette danner grunnlaget for at også mennesket søker sitt opphav. Det blir til også i relasjon til sitt opphav; «En» er større enn meg som har skjenket meg livet. «En» i forhold til sitt opphav kalles gud/Gud. Mennesket gir sitt opphav navn. Og vi tror som kristne at Gud selv har gitt seg til kjenne, kunngjort sitt navn og har åpenbart seg i Jesus Kristus. Gud har åpenbart seg som den treenige Gud som Skaper, Frelser og Livsoppholder. (Fader, Sønn og Hellig Ånd)

Gjennom avhengigheten utvikles bevisstheten om forpliktelse og ansvar sier Løgstrup. Hos ham er begrepet «skamløshet» og «urørlighetssone» sentralt. Ethvert menneske er ustyrt med en «urørlighetssone» som ikke noe menneske kan krenke. Det er et beskrivende begrep for grunnleggende livsopplevelser i forhold til hverandre. Alle merker vi når et menneske kommer oss for nært. Nå må du stoppe, - ikke kom nærmere! « Ikkje trø meg for nære...» Barnet har og en urørlighetssone. Alle har det. Ethvert menneske bestemmer over sin egen urørlighetssone. Dette handler om respekt for sitt medmenneske, - å vite når en går inn på «hellig grunn» til sitt medmenneske. En opplever å være som en Moses som stod foran «den brennende tornebusken» og fikk beskjed fra Jahve, Israels Gud om å ta av seg på føttene fordi han stod på hellig grunn. Slik er det og overfor et menneske,: Vi er alle medsendt en «hellighet» som beskyttelse fra vår Skaper. Når vi møter hverandre, skal vi gjøre det med varsomhet og respekt. Når en går ubedt inn

i et medmenneskes «urørlighetssone» kan dette regnes som en krenkelse av dette menneske.

Løgstrup var også inne på at mennesket krenket skaperverket med sin skamløshet og ufølsomhet.

Her innfører Løgstrup ordet «skam» som som begrep.

Skam og skyld

Skam er vår tids livsopplevelse til forskjell fra skylden som er tidligere tiders sentrale moralske og etiske utfordring?

Skam er definert som sterk ubehagelig følelse av å ha vist en nedverdiggende side av seg selv, og dermed avslørt seg selv som mislykket, udugelig eller umoralsk individ. Skam er nær knyttet til selvfølelsen, - får en til å føle seg liten, med ønske om å skjule seg (synke i jorden). En mister ansikt. Skam gjør det vanskelig å opptre konstruktivt. Den kan disponere til aggresjon rettet mot seg selv eller tilfeldige andre.

Skam er knyttet til individet og opptrer når **en selv** føler seg dum.

Skyld er knyttet til handlinger og opptrer når en har gjort noe galt i forhold til **en annen**.

Vi ser at perspektivet i vår tid har dreiet seg fra bevissthet om skyld til bevissthet om skam. Mennesket har vendt seg bort fra sitt medmenneske i skylden, til mot seg selv i skamfølelsen.

Derfor er det interessant at Løgstrup henter fram et moderne begrep skam og prøver å løfte det inn i en etisk sfære ved å bruke ordet skamløshet. Det skamløse menneske merker ikke når det trår inn i et annet menneskes urørlighetssone. Når du bryter inn i andres urørlighetssone utøver du skamløshet. Han uttrykker dermed en positiv side ved begrepet skam.

Forsoning

Begrepet forsoning var nok primært et religiøst begrep: en gjenopprettesle av et brutt og ødelagt fellesskap/samfunn mellom guddommen og mennesket. Grunnleggende for forsoningstanken er fra menneskets side bevisstheten om personlig skyld overfor guddommen. I Det nye testamentet (NT) forekommer begrepet forsoning særlig i Paulus sine brev. Gjennom selvhevdelse og ulydighet mot Skaperen er mennesket kommet i fiendskap med Gud og er derfor utlevert til dom og død. (Rom 5, 10; 11,15)

Egenartet for paulinsk teologi er at mennesket ikke kan gjøre noe for å forsone seg med Gud. Forsoningen iverksettes av den uskyldige part, som er Gud. Gud setter i egen kjærlighet forsoningen i verk ved å gi seg selv, i Jesus Kristus - Guds Sønn, som sonoffer i menneskets sted (Rom. 5, 10, 2. Kor, 5, 18 – 19) Den radikale forandring i forholdet

mellom Gud og menneskeheten innebærer utslettelse av skyld, og frihet fra syndens og dødens makt. En ny eksistens tilbys. Forsoning gjelder hele verden, og det dreier seg om en kosmisk fred som omfatter hele menneskeheten og skaperverket. Den realiseres blant annet gjennom menighetens tro og liv i lydighet mot Skaperen og i tjeneste for menneskeheten.

Mennesket står i forsoningens tjeneste. Etter Kristushendelsen er dette menneskets viktige oppdrag som medmenneske. Mennesket skal stå i forsoningens tjeneste. "La dere forsones med Gud og med det ditt medmenneske", (2. Kor. 5). Dette er av de sentrale bibelvers som blir lest også ved presteordiasjonen. En prest skal hjelpe mennesker til å forsones seg med Gud, seg selv, sitt medmenneske og skaperverket. Kristen forkynnelse og teologi gjennom tidene hevder at forholdet mellom Gud og menneskeheten er radikalt forandret ved Kristus. I dette er tanken om forsoning stilt i sentrum. Mennesket er i konflikt med Gud, med seg selv, sitt medmenneske og det skapte. Den treenige Gud legger grunnlaget for denne forsoning ved selv å komme til jord og bli menneske, som Jesus Kristus, Guds Sønn.

Forsoningsteorier

I tolkningen av Kristus-hendelsen finnes imidlertid store divergeneser. Vi kan skjeldne mellom minst 3 forskjellige sentrale forsoningsteorier, som alle bærer i seg tanker fra både fra GT og NT.

Vi skal bare nevne dem uten en inngående gjennomgang;

1. **Den subjektive forsoningslære** betoner at forsoningen er Guds verk. Menneskeheten er objekt for forsoningen. Gjennom Kristi død manifesteres Guds suverene og selvhengivende kjærlighet, og Kristus er Guds representant overfor menneskeheten. Det enkelte menneske må forsones seg med Gud for at forsoningen skal bli virksom for en. Som konsekvent teologisk teori ble denne utformet av Pierre Abelard på 1100 tallet.
2. **Den objektive forsoningslære** ser Gud som objekt for forsoningen. Kristus oppfyller de Guds krav menneskeheten ikke har oppfylt, og bærer ved sin lidelse og død en stedfortredende straff og dom for menneskeheten, hvorved Guds rettferdighet "tilfredsstilles" (satisfaksjon). Som konsekvent teologisk teori er den utformet av Anselm av Canterbury på 1000- tallet.
3. **Den klassiske forsoningslære** tar utgangspunkt i at mennesket er bundet av onde makter: synden, døden og djevelen. Mennesket klarer ikke å kjempe seg fri fra disse maktene. Jesu forsoningsgjerning er en kamp hvor han overvinner disse, og dermed tar Han bort hindringene for troen på Guds makt.

Gustav Aulèn, svensk professor og biskop, er kanskje den mest kjente eksponent for denne forsoningslæren/teorien.

Forsoningen har vært et viktig tema i kristen liturgi og salmedikning gjennom hele kirkens historie som kilde for kirkens levende teologi, lære om Gud.

Hva er den dominerende posisjon i dag? Ikke lett å si. Noen hevder at vi må lytte til alle stemmene, en polyfoni. Alle bærer i seg en innsikt i forsoningen mellom mennesker og Gud, men ingen representerer alene den hele og fulle innsikt og sannhet.

Alle handler dypest sett om kampen mot de ødeleggende krefter i tilværelsen, og kampen mot døden. Hvordan skal livet overvinne døden som rammer oss alle til sist?

Vi står igjen med kjærlighetens mysterium, tenker jeg. For Gud er kjærlighet. (1. Joh. 4, 8) En grenseløs kjærlighet som omfatter alt og alle, - også Guds fiender. (Matt. 5,44) Kjærligheten, tilværelsen sterkeste kraft vil overvinne alt til sist. (1. Kor. 13.)

Det er jo et grensesprengende budskap.

Er det mulig å holde en slik gud som Gud i sitt liv, - som elsker sine fiender og raust og nådig gir livet tilbake til alt og alle? Kjærligheten kan bli for sterk og utfordrende, - særlig når den omfatter også de en mener ikke har fortjent det. Men dette er etter min mening kjernen i evangeliet, - det kristne bildet av hvem Gud er.

Jesu fortellinger om forsoning

Det er særlig interessant at hos Jesus finnes ikke begrepet forsoning, - men fortellinger om det. Jesus-fortellingene er breddfulle av beretninger om forsoning. Fortellingene viser oss hva som skjer når mennesker møter Jesus Kristus med det livet de søker hjelp for. Det er svært karakteristisk at mennesker våger å stå fram som de er i møte med Kristus, - sårbare og redde, -men de ser at han møter dem med respekt og varsomhet. I møte med ham går de ikke i stykker, - mister ikke ansikt. Men de våger å stå fram med det som er sitt, - både med det som er godt, men først og fremst med det som er vondt og vanskelig. Det store vibrerende eksistensielle spørsmål er; Hva som må til for at liv skal bli til, og for at liv skal fortsette?

Når forsoning har skjedd, er livet i gang igjen.

Forsoning har som sin forutsetning at den skyldige ber om forsoning, - ber om tilgivelse. Jesus har fortellinger om livet som innbefatter, skyld, skam, avhengighet, tilgivelse, forsoning.

Den mest sentrale grunnfortellingen er fortellingen om "Sønnen som kom hjem" i Luk 15. Fortellingen innledes med at den yngste sønnen kommer til faren og ber om å få arven for å dra hjemmefra. Han reiser langt bort og setter hele arven over styr i et vilt liv, det kan bety kvinner, vin og sang på godt norsk? Han ender i grisebingen. Fallet er stort. Han kommer til seg selv. Han innser at han har det bedre hjemme. Han har frasagt seg alle rettigheter som sønn, men håper å få tjeneste som vanlig arbeider for å få et verdigere

liv enn han nå har sammen med grisene. Han drar hjem. Og blir overstrømmende tatt i mot av faren.

Her ligger selve evangeliet gjemt.

Interessant i denne fortellingen, ved siden av at denne er drivende godt fortalt og gjenkjennelig, er at Jesus risser opp grunntrekkene for hva livets utfordringer består i; konflikt/brudd – selverkjennelse – bekjennelse/erkjennelse av skyld – tilgivelse/forsoning. «Sønnen som kom hjem» er en grunnfortelling, en mønsterfortelling i Bibelen om hva forsoningsarbeid består i. I konflikt ligger mulighet for vekst – men forsoning må til for at vekst kan skje.

Fortellingen i Luk 15 er kanskje den mest sentrale grunnfortellingen i NT hvor Jesus Kristus viser oss hvem Gud er som far. Vår Far, er den som venter, venter og venter på oss når vi har dratt hjemmefra. For Gud ønsker oss hjem igjen. Og når vi endelig kommer, møter han oss med overstrømmende kjærlighet og tilgivelse. En uventet kjærlighet. Livet mellom oss gjenopprettes.

Den katolske pateren Henry Nouen (1932 – 1996) har levert en klassiker av en bok som han har kalt; «Den bortkomne sønn vender hjem». Han går gjennom de forskjellige rollene i fortellingen og forsøker å leve seg inn i hvordan det er å være far, sønn, - eldste bror, - yngste bror. Han prøver å beskrive hvilken utfordring hver enkelt står overfor i forhold til å forsone seg med sitt medmenneske.

Dette er jo en grunnleggende metodikk, tenker jeg, for den som er hjelper for andre mennesker i deres forsoningsarbeid. De beste fredsmeplerne er jo de som har såkalte empatiske evner, og som klarer å leve seg inn i posisjonen til de forskjellige som lever i konflikt med hverandre.

Jeg fascinert og undrende over hva det var som gjorde at sønnen dro hjemmefra. Hvorfor måtte han det? Og så radikalt? Var det i affekt? Og hvorfor lot faren ham dra? Og hvorfor ga ham sønnen hele arven på forskudd? Det var jo som å holde sin far som død i ettertid.

Han ville bryte all videre kontakt. Vi kan undre oss over at faren lot dette skje?

Hvordan var det for faren å leve uten å vite? Fortellingen antyder, tenker jeg, at faren hadde tillit til at han har lagt igjen noe av seg i sønnen som har bærekraft nok; - lengselen, erindringen om en kjærlighet som bærer gjennom alt? Og kjærlighetens vesen er at den ikke tvinger noen til fellesskap med seg, - den setter derimot den andre i frihet.

Et grunnleggende budskap i denne fortellingen er at vi må forsones med den som vi har brutt relasjonen med, før vi igjen kan begynne å leve sammen på nytt. Vi må forsones med, - oss selv, vårt medmenneske, våre medmennesker/gruppe/nasjon dersom det dreier seg om det kollektive.

Jeg tror at fortellingen om «Sønnen som kom hjem» er en fortelling vi mange kjenner oss igjen i. Vi opplever en konflikt, en krise knyttet til nære relasjoner, oss selv, i oss selv og til våre omgivelser. Og hvordan skal vi komme oss ut av det? Finnes det mulighet for fortsatt liv i fellesskap med de som betyr mest for oss?

Hva består forsoningsarbeid rent metodisk som forutsetning for fortsatt felles liv:

1. Identifisere hvor skyld ligger/ hva den handler om –
2. - likeså med skam.
3. – erkjennelse av skyld/skam.
4. - tilgivelse.
5. Forsoning er bare mulig dersom den skyldige ber om tilgivelse.

Forsoning i eget liv

De fleste av oss driver kontinuerlig med forsoningsarbeid i eget liv.

Vi nyorienterer oss i livet. Det interessante er hvilket målepunkt vi bruker, hvilken referanse. Vi opplever krise i livet når det vi måler livet i forhold til «rauser sammen».

Det kan skje når vi rammes av sykdom, - mister jobben, - viktige relasjoner blir brutt, - en alvorlig samlivskrise..... Mange har vært i kontakt med dette. Da har vi vært nødt til å nyorientere oss. Det betyr at andre og nye målepunkt må settes i livet. Inntil det har skjedd opplever vi livet som krevende. Når nye idealer, nye mennesker, ny innsikt har innfunnet seg, begynner vi å falle til ro.

Mange mennesker lever med en fremmedhet i forhold til seg selv. En har ikke fått være seg selv. En er på leting etter sitt egentlige. Livet ble ikke som en trodde og ville det. Særlig hvis en i ettertid får se at en hadde muligheter som ikke ble brukt. Forsoningsarbeid er å vinne tilbake sitt tapte liv.

Hvordan skjer det?

Gjennom å begynne å fortelle seg selv sitt liv. Livet mitt kan alltid fortelles på en annen måte enn det jeg til nå har gjort. I dette ligger det en mulighet til forandring. Vi kan ikke forfølge dette spennende og sentrale tema, som er grunnleggende både i sjelesorg og terapi.

Forsoningsarbeid handler om mot, og vilje til å komme fram til sannhet i eget liv, som relateres til de grunnleggende verdiene jeg bærer med meg i livet, - som har vært en del av meg helt siden starten på livet. «Den relasjonelle kapital» som vi erverver gjennom samliv i familie, i vennskap, som nabo, kollega....

Krenket av andre

Det tyngste forsoningsarbeid oppstår når en blir krenket av andre. Når ens «urørlighetssone» er blitt overskredet, som Løgstrup sier. Når en har opplevd overgrep i eget liv. De finnes i et utall varianter, - med den meste alvorlige, - seksuelle overgrep mot barn.

Som i alt forsoningsarbeid; - den skyldige, overgriperen må ta ansvar. Offeret må framstå som det det er, et offer. Men her står vi overfor sår som er så dype at vi ikke kan forvente noen tilgivelse. Det er krenkelser som har vært så grove og skakende at vi ikke kan forvente, og enda mindre kan pålegge et offer at en skal tilgi overgriperen. Mange har opplevd det som særlig kritisk at en ikke fikk et oppgjør med den skyldige for vedkommende døde. Dette kan gjelde i nære relasjoner. For det er «i oppgjørets time» med overgriperen at den krenkede får sin verdighet tilbake som menneske. Dette kan og overføres til våre alminnelige liv og våre egne oppgjør. Det er når du møter deg selv, og tar ansvar for egne gjerninger du ønsket ugjort, - først da får din verdighet og din menneskelighet tilbake.

Forsoningsarbeid mellom nasjoner

Vi lever fortsatt med sår etter siste verdenskrig. Noe er kommet opp i vårt land i kjølvannet av fredsmarkeringene; tyskerbarna, kommunistene i nord, barna til landssvikene. Likeså her i Selbu hvor store deler av bygdesamfunnet ble preget av de sterke og tragiske hendene knyttet til motstandsbevegelsen og Morsetfamilien satt i verk av Rinnanbanden.

Vi har erkjent at urett har skjedd mot tyskerbarna, mot kommunistene i nord som kong Harald kom en uforbeholden unnskyldning for på vegne av den norske stat. Skal forsoning som grunnlag for nytt liv legges, må erkjennelse av skyld skje. Skylden må plasseres. Da først kan forsoningsarbeidet begynne.

I forsoningsarbeid innad i en nasjon som har opplevd langvarig og dyp splittelse og krise på grunn av undertrykkelse og vold mot deler av befolkningen, står Forsoningsprosessen i Sør- Afrika som forbilledlig med «Sannhetskommisjonen», under ledelse av erkebiskop Desmond Tutu.

Grunnelementet i denne prosessen var at sannheten skulle fram. Offer og den skyldige fikk møte hverandre ansikt til ansikt.

Emmanuel Levinas (1906 – 1995) fransk/latvisk filosof av jødisk opphav, var målbærer av “ansiktets etikk”. Han hevdet at holocaust ble mulig fordi jøden og tyskeren ikke møtes ansikt til ansikt. Det skjer noe med oss mennesker på det medmenneskelige plan når vi møtes ansikt til ansikt, når våre øyne møtes. Derfor blir møtet ansikt til ansikt mellom overgriper og offer så sentralt og avgjørende.

Slik står forsoningsarbeidet i Sør Afrika i en særstilling hvor de la nettopp vekt på at offer og overgriper skulle møtes, for først da kunne forsoning skje.

Og forholdet mellom Palestina og Israel, konfliktene i Irak og Afganistan står for oss som uoverstigelige fordi det ser ut som umulig å møtes ansikt til ansikt.

Til sist 2 andre perspektiver på forsoningsarbeid som er høyaktuell i vår tid;

Innvandrere og forsoningsarbeid

Forsoningsarbeid handler om å intifisere den/de skyldige. Og den skyldige tar ansvar.

Forsoningsarbeid er og en global utfordring, som ikke bare gjelder de som er direkte berørt.

Å vise raushet og gjestfrihet for fremmede er og viktig forsoningsarbeid, hvor storfellesskapet tar et ansvar. Vi som lever i den kristne kulturkrets bærer med oss ordene fra Jes 58, 7; « - å dele ditt brød med sultne og la hjelpeløse og hjemløse komme i hus. Du skal se til den nakne og kle ham». Integrering av «den fremmede» er forsoningsarbeid. Mennesker på flukt på grunn av krig, sult og miljøødeleggelser. Her er en av Jesu andre viktige grunnfortellinger til inspirasjon, - eksempelfortellingen om “ Den barmhjerige Samaritan” Luk 10, hvor det er den fremmede som overraskende og uventet hjelper den som er falt for røvere. Tema i samtalen med Jesus var; Hvem er min neste? Den alminnelige oppfatning var; mine nærmeste, min familie, min ætt, mitt folk. Men Jesus sprenger denne oppfatningen fullstendig. Den fremmede, den foraktede samaritaneren viser oss hvem som er vår neste. Det menneske som er i nød er vår neste. Han handlet i forhold til det. Det menneske som banker på vår dør og ber om å få komme i hus er vår neste. Uansett hvorfra.

Forsoning og skaperverk – klimautfordring

Et annet grunnleggende perspektiv i vår tid er å bli forsonet med vårt skaperverk. Vi lever i konflikt med det skapte. Selv Bibelen har dette perspektiv Rom 8, 22 hvor alt det skapte sukker og stønner under trykket av menneskets overgrep mot jorden.

I Nidaros bispedømme ble det for noen år siden laget en hustavle formulert av biskop Finn Wagle og salmedikteren Eyvind Skeie og illustrert av Håkon Bleken: En vakker poetisk tekst:

Ropet fra en såret jord:

Menneske, du som har kunnskap om godt og ondt; Livet er truet. Det tales videre om å oppdage helheten, jorden er en vev uten sømmer, - sanser helligheten, - glede seg over skjønnheten, - kjempe for rettferdigheten Og til sist: Lev i forsoningen:

Menneske, du som har makt til å ødelegge jordens vev. Du er kalt til et liv i forsoning.